

GÖTEBORGS UNIVERSITET

”En gång är en gång för mycket”

En studie om mobbning och kränkande särbehandlingar i förskolan

Kathrin Hellström
Marie Nilsson

LAU 370

Handledare: Kerstin Wendt-Larsson

Examinator: Annika Bergviken Rensfeldt

Rapportnummer: HT10-2611-016

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: ”En gång är en gång för mycket”: En studie om mobbning och kränkande särbehandlingar i förskolan.

Författare: Kathrin Hellström & Marie Nilsson

Termin och år: HT10

Kursansvarig institution: LAU370: Sociologiska institutionen

Handledare: Kerstin Wendt - Larsson

Examinator: Annika Bergviken Rensfeldt

Rapportnummer: HT10-2611-016

Nyckelord: Förskola, mobbning, kränkande särbehandlingar, samspel, social kompetens

Syftet med denna studie är att ta reda på hur förskollärare tänker och agerar kring mobbningsbegreppet. I studien har vi använt oss av kvalitativa och semistrukturerade intervjuer. Vi använde oss av den sortens intervjuer för att få så väsentliga och detaljerade svar som möjligt. Vi har inspirerats av hermeneutikens syfte, som är att förstå och inte endast begripa. Förförståelsen är viktig att betona, eftersom en upplevelse inte behöver betyda samma sak för två olika personer av den anledningen att varje människa har olika förförståelse för olika begrepp. I vårt insamlade material fick vi fram att pedagogerna anser att det förekommer mobbning och kränkande särbehandlingar på de utvalda förskolorna. Det vi också fick fram är att det finns flera olika program som pedagogerna arbetar med i syfte att förebygga mobbningen och kränkande särbehandlingar. Vi har även insett att det är viktigt att ha ett tydligt förhållningssätt och vara tydlig med att sätta gränser när ett eller flera barn har betett sig illa. Förskolan skall vara en arena där barnen känner sig trygga och glada. Arbetet med att motverka mobbning och kränkande särbehandling i förskolan är något som ständigt behöver ses över. Att ha ett tematiskt arbetssätt är en metod för att förebygga mobbning och kränkande särbehandling, men också Start, Stegvis och SET är några andra metoder som finns för att arbeta i förebyggande syfte. Resultatet visar att lärarna är medvetna om att problemet finns hos de yngsta barnen. Lärarna arbetar konstant med att förebygga mobbning och kränkande särbehandlingar på förskolorna. Vi tycker att det är viktigt att ha ett bra förhållningssätt mot både barn och vuxna så att ingen behöver känna sig kränkt eller illa behandlad.

Förord

Vi vill främst ge ett stort tack till de förskollärare som har deltagit i vår studie för deras varma mottagande och visade intresse. Vi vill också tacka vår handledare Kerstin Wendt–Larsson vars hjälp, stöd och synpunkter har varit ovärderliga.

Under vår studietid har det inte pratats så mycket om mobbning och kränkande särbehandlingar ute på förskolorna, men ändå finns det pedagogiska program som motverkar detta ämne. Vi har med denna studie velat lyfta fram och synliggöra problemen som ingen pratar om men som ändå finns.

Vi har under hela utvecklingen av arbetet haft ett nära samarbete och alla beslut har vi fattat gemensamt.

Till sist men inte minst vill vi tacka våra respektive för deras stöd och tålamod med allt vad arbetet har inneburit.

Göteborg den 20 december 2010

Kathrin Hellström & Marie Nilsson

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1. Syfte och frågeställningar.....	6
2. Litteraturgenomgång	7
2.1. Teoretiska utgångspunkter	7
2.3. Vad säger skollagen?.....	10
2.3.1 Barnkonventionen	10
2.3.2. Läroplanen för förskolan (Lpfö98).....	10
2.4. Vem blir mobbad och vem mobbar?	11
2.4.1. Gruppmeکانismer	11
2.4.2. Direkt och indirekt mobbning.	12
2.4.3. Barnperspektiv, barns perspektiv, barnsyn och samspel	12
3. Metod	13
3.1. Databearbetningsmetod	13
3.3. Avgränsning	14
3.4. Procedur	14
3.5. Databearbetning och analysmetod.....	15
3.6. Tillförlitlighet	15
3.7. Etiska överväganden.....	15
4. Resultat	17
4.1. Definition av mobbning.....	17
4.2. Program mot kränkande särbehandling	17
4.2.1. Programmens integration i förskolearbetet	18
4.3 Metoder för att skapa bekräftelse och gemenskap i barnens lekar och det dagliga arbetet.....	20
5. Diskussion	22
5.1. Metoddiskussion.....	22

5.2 En jämförelse av de tre förskolelärarnas definition av mobbning.....	22
5.3 En jämförelse av de tre förskolornas metoder för att förebygga mobbning.....	23
5.5 Didaktiska slutsatser.....	26
5.6 Fortsatt forskning.....	26
Referenslista.....	27
Bilaga 1. Missivbrev.....	29
Bilaga 2. Intervjuguide till undersökningen.....	30

1. Inledning

Snart är vår 3,5 års utbildning till förskollärare till ända. Vi har haft mycket nytta av det vi har lärt oss och har utvecklat våra didaktiska och pedagogiska kunskaper väl. Förutom kunskaperna som vi har utvecklat genom lärarutbildningens teoretiska innehåll har vi även erövat en praktisk kunskap. Mobbning och kränkande behandlingar har legat oss varmt om hjärtat då vi båda har stött på problemet i vår närmiljö och i vårt verksamma yrkesliv.

I många förskolor arbetar lärarna förebyggande mot mobbning och kränkande handlingar utifrån de värdegrundsfrågor som är gällande i styrdokumentet Lpfö 98.

Värdegrunden uttrycker det etiska förhållningssätt som skall prägla verksamheten. Omsorg om och hänsyn till andra människor, liksom rättvisa och jämställdhet samt egna och andras rättigheter skall lyftas fram och synliggöras i verksamheten. Barn tillägnar sig etiska värden och normer främst genom konkreta upplevelser (Utbildningsdepartementet, 1998:3).

Utifrån ovanstående citat, vet vi att alla lärarna skall arbeta för att hindra mobbnings framfart, men är de medvetna om hur de skall göra och hur de gör detta?

1.1. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att ta reda på hur förskollärare tänker och agerar kring mobbningsbegreppet.

Utifrån detta syfte har vi valt att använda följande frågeställningar i vår studie:

- ❖ Hur ser förskollärarna på innebörden av begreppet ”mobbning”?
- ❖ Vilka metoder använder förskollärarna för att förhindra/stoppa mobbning på förskolorna?

2. Litteraturgenomgång

Inom detta kapitel kommer vi att presentera tidigare forskning kring mobbning samt hur mobbningsbegreppet kommer till uttryck i styrdokument och handlingsplaner.

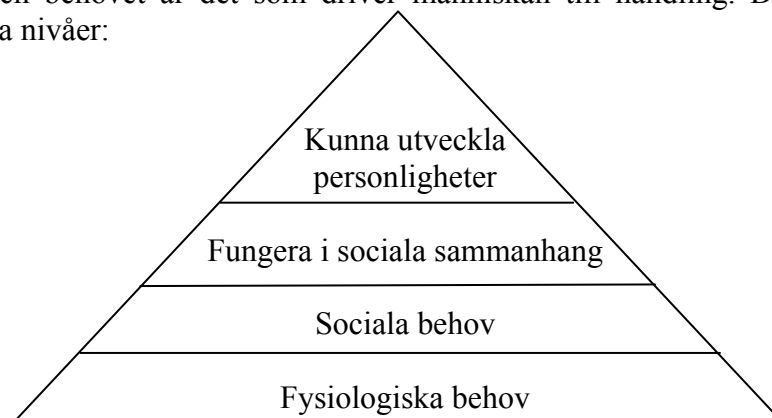
2.1. Teoretiska utgångspunkter

Gunilla O. Björk (1999:149) som är specialist i klinisk och pedagogisk psykologi menar att ordet mobbning kommer från latinets *mobile vulgus*. ”Direkt översatt betyder mobb den förändliga, opålitliga hopen”. Detta leder sitt ursprung från den franska revolutionen där de löste problemen med våld Teorierna kring barns lärande och förhållande till omvärlden i början av 1900-talet präglades dock snarare av en uppfostringstanke istället för värdegrundsfrågor kring barnens välbefinnande. Detta blir särskilt tydligt i Behaviorismen.

Behaviorismens grundare var den amerikanske psykologen John Watson (1913-1958). Han menade att psykologin är en vetenskap om det mänskliga beteendet. Pavlov (1849-1936) var fysiolog och den som kom på klassisk betingning eller signalinläring. Hans teori bygger på att alla djur och människor har en medfödd funktion där ett visst beteende ger en viss respons. Signaler som djuren hade lärt sig under sin uppväxt gjorde att de kunde fly vid vissa signaler som var kopplade till fara. I hans forskning kunde han se att hundarnas medfödda reaktioner och reflexer gjorde att de utsöndrade saliv i samband med att de fick mat. Han såg också att hundarna utsöndrade saliv när han kom i dess närhet, detta gjorde att han vidareutvecklade detta med att ringa i en klocka. Hundarna förknippade även detta med mat och började således utsöndra saliv vid ljudet av en klockringning. Detta visar att en medfödd reflex inte är inlärd utan att det är en påverkan av stimuli. Denna forskning kallas för klassisk betingning (Jerlang i Jerlang med flera 2005:179–181).

Beteendepsykologen Burrhus Frederic Skinner (1904-1990) blev inspirerad av Pavlov och utvecklade dennes idéer ytterligare genom att tillföra det så kallade straff- och belöningssystemet. För att nå de förutbestämda målen använder sig behavioristerna av stimuli och respons. Om till exempel ett barn inte vill äta sin lunch så blir de tillsagda att om de inte gör som lärarna vill, får de sitta kvar tills de har ätit upp. Med detta menar Skinner att om samma situation skulle uppstå så har de lärt sig att det som lärarna säger är det som gäller (2005:189,191).

Abraham Maslow var psykolog och grundade motivationsteorin. Denna teori utgår från att motivationen och behovet är det som driver människan till handling. Detta behov delade Maslow in i fyra nivåer:

Längst ned i behovspyramiden menar Maslow att de fysiologiska behoven måste tillfredsställas, såsom till exempel mat, törst, skydd, säkerhet samt sexuella behov. Nästa nivå, innefattar enligt Maslow de sociala behoven som till exempel kontakt, vänskap och status. På den tredje nivån kommer sedan behovet att fungera i sociala sammanhang. Maslow kallar detta för "självhävdelsebehovet", med detta menar han också att kunna förstå sina egna begränsningar. Denna del i trappan svarar på frågorna vem är jag, hur fungerar jag i grupp med andra människor, samt vad kan jag? Den fjärde och högsta nivån i pyramiden har han kallat för "självförverkligande" och med det menar han att människan måste kunna tillfredsställa sin nyfikenhet, uttrycka sig, kunna uppleva vackra och tilltalande objekt. Han sammanfattar detta med att människan skall kunna tillfredsställa de behov som alla har inom sig, vare sig de är medfödda eller uppnådda. Med hjälp av denna trappa beskrivs behoven som drivkraften för den enskilde individens utveckling. I den behavioristiska teorin är tesen att ett barns beteende är inlärt beteende och att detta kan förändras genom straff och belöning (Halse i Jerlang 2005: 217).

Lev Semënovič Vygotskij (1896-1934), rysk psykolog under sovjettiden, utarbetade under 1920- och 1930-talet sina funderingar och idéer om människans lärande och utveckling (Säljö, 2000:48, Vygotskij, 1995:7). Enligt Jerlang & Ringsted (2005:278) tillförde Vygotskij en ny aspekt till tanken om människans lärande. Vygotskij menar att människan föds som en social varelse och är beroende av andra människor för att utvecklas, det vill säga människans utveckling av tänkande och intellekt har sin grund i en social och språklig aktivitet (Jerlang & Ringsted). Detta är en markant skillnad mot Pavlov, där lärande uppstår genom ett belönings- eller bestraffningsystem (Jerlang i Jerlang med flera 2005:179–181).

Roger Säljö (2000:128) som är professor i pedagogisk psykologi menar att praktiker och handlingar konstituerar varandra, det vill säga, samspelet mellan människor är inte enbart ett sätt att främja lärande och utveckling, utan det *är* lärande och utveckling. Vygotskij menar liknande att istället för att dela in språket och tänkandet i två separata delar, bör de ses som att de är beroende av varandra. Han menar också att under barnets första utveckling är språket rent socialt, men i förskoleåldern lär sig barnet att hantera språket som två separata delar, dels att språket är egocentriskt för att kunna planera, tänka och styra för sig själv och dels lär de sig använda det kommunikativa språket för att samspela med andra människor (Jerlang & Ringsted, 2005:284–285). I det sociokulturella perspektivet (även kallat det kulturhistoriska perspektivet) har Vygotskijns teori om lärande och utveckling haft stor inverkan. Kommunikationen och språket sätts som centrala när det gäller hur människan förstår och upplever sin omvärld, därför blir inom detta perspektiv de språkliga och kommunikativa processerna oerhört viktiga att undersöka (Säljö, 2000:37,48).

Enligt Skolverket (2009:44) kom begreppet mobbing till Sverige 1969, när läkaren Peter- Paul Heinemann skrev en artikel i Liberal debatt där han drog jämförande slutsatser mellan våldet på svenska skolor och apartheidssystemet i Sydafrika. Därigenom fick begreppet mobbning en ny innebörd i samhällsdebatten i Sverige. Genom att mobbningsbegreppet blev känt via massmedia, fick det en spridning som nådde upp på riksdagsnivå, där man började diskutera läroplaner och handlingsplaner. Inom vetenskapen var forskarna inte riktigt överens om preciseringar och åtgärder. Detta leder till slut fram till att Riksdag och regering bestämmer hur skolverksamheten skall behandla detta.

Gunilla Björk (1999:20–21) menar att de främsta forskarna inom mobbning i Sverige är: Dan Olweus, Anatol Pikas, och Heinz Leymann. Pikas är pedagog och Olweus och Leymann är psykologer. Dessa forskare är inom vissa områden oense om mobbningens innebörd. Den tydligaste skillnaden består i att Leymann forskar om vuxenmobbning, medan Olweus och Pikas har forskat om skolmobbning. Därutöver har Pikas även en moralisk infallsvinkel, enligt vilken mobbning är en omoralisk och medveten handling. Leymann och Olweus delar inte detta synsätt. Dan Olweus, som är en aggressionsforskare och psykolog förklarar mobbning på följande sätt: ”En person är mobbad när han eller hon, upprepade gånger och under en viss tid, blir utsatt för negativa handlingar från en eller flera personer” (Olweus, 1973:15).

Enligt Olweus (1973:19) beror hos både djur och människor olika slags rangordningar eller hierarkiska indelningar på sociala sammanhang. Detta innebär till exempel att en person som blir mobbad eller som är mobbare, inte nödvändigtvis är det tillsammans med andra barn i andra miljöer. Olweus kallar den som mobbar för ”översittare” och den som blir mobbad för ”hackkyckling” (1973: 170-171). Översittaren vill ofta ha med sig andra, dels för att inte vid problem ta på sig hela skulden själv, samt att få det legitimt att reta mobboffret. Detta leder tyvärr nästan alltid till en ond spiral, där de andra väljer att gå ett steg längre genom att hjälpa översittaren. Skälet till detta är ofta att de vill höja sin egen status hos ledaren. På många skolor ser inte personalen detta som ett problem som de behöver ta itu med, utan de tycker att eleverna skall kunna lösa detta själva. Olweus håller dock inte med Heinemann om att mobbning sker endast genom gruppförtryck det vill säga ”alla mot en”. Ofta genomförs mobbningen av enskilda elever eller små grupper. Oberoende om skolorna är små eller stora är mobbningen lika vanlig. Mobbningsoffret är inte olik andra personer än de i sin omgivning, i bemärkelsen tjock, ful, rödhårig och så vidare. Olweus menar vidare att en mobbare betar sig aggressivt medan mobboffret ofta agerar ängsligt, osäkert och passivt (Skolverket, 2009:12).

Leymann menar att den mobbning som sker mellan barn och ungdomar fortsätter ända upp i vuxen ålder på olika arbetsplatser. I stället för att ta itu med problemet utses en så kallad syndabock. Den egentliga skillnaden mellan barn/ungdomar och vuxna är att barnen/ungdomarna använder psykiskt och fysiskt våld medan vuxna fryser ut och pratar illa om varandra. Leymann påstår att mobbning är beroende av sitt sociala sammanhang, det vill säga att en person som är en mobbare, lika väl i andra situationer skulle kunna vara den mobbade (Björk, 1999:22).

Anatol Pikas är docent i pedagogisk psykologi. Han går emot Olweus och Leymanns teorier genom att han lägger in moralisk aspekt när han definierar mobbning. Detta innebär att mobbaren vet att det som han eller hon gör är fel men väljer att göra det ändå. Pikas anser att mobbning till största del är ett kommunikativt problem som kan åtgärdas genom använda rätt metoder (1999:21).

2.3. Vad säger skollagen?

Det finns lagar som säger att personal från förskolan och upp till vuxenutbildningen skall såväl förhindra som inte utsätta någon för mobbning, kränkande behandling eller rasistiska beteenden. I förekommande fall måste därför pedagogerna och deras rektorer agera. Pedagogerna och rektor är därmed skyldiga att rapportera om ett barn eller en kollega mobbas. Rektorn har det yttersta ansvaret för att pedagogerna följer lagarna. Verksamheten ansvarar för att en handlingsplan mot mobbning och kränkande behandling upprättas. Den skall beskriva institutionens rutiner och åtgärder för det kommande året och måste kontinuerligt aktualiseras till varje läsårs början. I slutet av varje läsårs skall handlingsplanen följas upp genom redovisning av åtgärderna. Detta skall ske i samarbete med föräldrar och barn. Handlingsplanen kan även skrivas samman med likabehandlingsplanerna mot diskriminering, vilka skall skötas enligt diskrimineringslagen (Skolverket, 2009:41).

2.3.1 Barnkonventionen

FN:s barnkonvention antogs 1989. Denna konvention kom till för att skydda alla barns rättigheter, det vill säga att barnen inte skall bli utnyttjade, att man skall se till att skydda dem mot diskriminering, att de skall bli respekterade, med mera. I artikel nummer 2 står det att barn har rätt till likvärdiga villkor - förbud mot diskriminering:

Konventionsstaterna skall respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess förälders eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt (Utrikesdepartementet, 2003:35).

2.3.2. Läroplanen för förskolan (Lpfö98)

Verksamheten skall forma det etiska förhållningssätt som värdegrunden ger uttryck för. Jämställdhet, rättvisa, omsorg och hänsyn till andra människor skall framhävas och vara synliga i verksamheten. Lärarna i förskolan skall på bästa sätt stödja barnens förmåga att visa empati, bry sig om sina medmänniskor och kunna sätta sig in i andra människors situationer. Pedagogerna skall hjälpa barnen till att känna tillit och självförtroende. Alla barn har lika värde, ingen skall bli utsatt för diskriminering på grund av etnisk bakgrund, kön, religion, funktionshinder och så vidare. Inom förskolan skall all verksam personal arbeta för att stimulera barnens samspel och finnas som stöd för att hjälpa barnen att respektera varandra, reda ut missförstånd och konflikter. Vuxna skall agera som goda förebilder och vara betydelsefulla vägledare, då vårt eget förhållningssätt och synsätt har inverkan på barnen. Vårt uppdrag är också att vi skall sträva mot att varje barn utvecklar sin förmåga att kunna lyssna, reflektera, berätta, samt ge uttryck för sina egna åsikter (Utbildningsdepartementet, 1998:3-4,7-8).

2.4. Vem blir mobbad och vem mobbar?

Enligt Helle Høiby (2004:12–13,17) som är psykolog och lärare, är begreppet mobbning komplext och kan skilja sig från individ till individ. Det kan ibland vara svårt att veta om det rör sig om en verklig konflikt eller en lek. Ett barn kanske inte reagerar på en handling, medan ett annat barn reagerar väldigt negativt på samma handling. Vidare menar hon att mobbning till stor del ofta är en mytbildning, till exempel att tjocka, rödhåriga och de som har glasögon oftare blir mobbade än andra barn. Enligt Høiby beror dock inte mobbningen på någon fysisk avvikelse, utan orsakerna beror oftare på att de barn som blir mobbade är enkla offer, det vill säga de är ofta ängsliga av sig, har låg självkänsla och lätt för att gråta.

Utvecklingspsykologiprofessorn Dion Sommer (2005:130) menar att barn som inte känner till spelets regler eller har samarbetsvårigheter, direkt nekas till att delta i de andra barnens lekar. De barn som har förmågan att socialt anpassa sig till andra barns lekar samtidigt som de är självständiga, är de barn som blir populärast. Som pedagog är det därför betydelsefullt att reflektera över barnens förmåga att samspela med andra barn. Särskilda varningstecken skulle kunna vara om barnet har en positiv syn på våld, ett stort behov av att hävda sig själv, eller ett aggressivt beteende mot barn och vuxna med mera. De uppvisar även ofta ett behov av att ha ett övertag över andra (Høiby, 2004:24- 25).

2.4.1. Gruppmeکانismer

Det finns olika situationer som gör att vi människor låter oss påverkas av mobbare genom att hjälpa till att trakassera redan utsatta personer. Detta är vanligt bland personer med låg självkänsla, som i sig är osäkra och därför har ett stort självhävdelsebehov. Detta kan även kallas för ”social smitta”. Om mobbarna får härja fritt, det vill säga om ingen stoppar dem, upplever de ofta segern över offret som en form av belöning. Detta är ofta skälet till att människor som hållit sig utanför mobbningssituationer, plötsligt kan börja hjälpa till med att mobba, det vill säga själv bli en aktiv mobbare (Olweus, 1999:21).

Fanny Jonsdottir (2007:26) är filosofie doktor och universitetslektor i pedagogik. Hon menar, att människan är beroende av positiv respons från andra individer för att kunna bygga upp och bevara en positiv självrelation. Om en människas egen självkänsla och självbild inte bekräftas, kan detta leda till att vederbörande får psykiska problem.

Kari Pape (2001:19–21,27-28) som har magisterexamen i pedagogik, skriver att social kompetens är ett svårdefinierat begrepp, för det första för att det omfattar många olika sammanhang och för det andra för att det är svårt att relatera till ett konkret innehåll. Social kompetens handlar om motivation, värderingar, kunskaper och färdigheter som behövs för att kunna samspela med andra människor. Därför är det av yttersta vikt att vi som pedagoger lär barnen hur de skall agera i samhället i stort, men även i samspel med varandra. Det är även av stor betydelse att de får hjälp med att hantera sina känslor.

2.4.2. Direkt och indirekt mobbning.

Direkt mobbning är till exempel sparkar, slag, skällsord, kränkande och hånfulla kommentarer eller hotelser. Indirekt mobbning innebär att man blir utfrysad och inte får vara med i den inre kamratkretsen, blir hånad eller hindras att få vänner (Olweus, 1999:9).

Annica Löfdahl (2007:26) är docent i pedagogiskt arbete. Hon menar att en lek som ser väldigt idyllisk ut, till exempel barn som på ytan leker gemytligt tillsammans, egentligen kan handla om att innesluta eller utesluta ett barn. Det vill säga, leken kan i själva verket handla om att tydliggöra vilka barn som får och vilka som inte får vara med. Kön och ålder kan ha en avgörande roll i detta sammanhang. Oftast låtsas barnen befinna sig i just en sådan idyllisk lek, varpå det är svårt för pedagogen att se att leken handlar om att skapa hierarkier.

2.4.3. Barnperspektiv, barns perspektiv, barnsyn och samspel

Margareta Öhman, psykolog, familjeterapeut och barnkulturvetare (2008:61–62), betonar i likhet med Kari Pape betydelsen av att barnen lär sig samspele med varandra i barngruppen. Hon betonar vidare att det är pedagogens ansvar att se till att detta fungerar. Som pedagog är det dessutom av stor vikt att utvärdera sitt förhållningssätt gentemot barnen och fundera över vad de vuxna kan göra för att barnen skall få en så bra sammanhållning i gruppen som möjligt. Det är viktigt att kontinuerligt arbeta mot diskriminering och exkludering, även om pedagogerna inte upplever att det förekommer just för tillfället.

Berit Bae (1996:147) är forskare och menar, att barnen skapar sin syn på sig själva utifrån hur och vad vi vuxna säger till dem. Pedagogerna får härigenom en maktposition som de å ena sidan kan använda i positiv bemärkelse, det vill säga genom att stärka barnens självständighet, självförtroende och integritet, samtidigt som den, om den å andra sidan används negativt, snarare kan kränka barnens åsikter och beslutsfattande och därmed skadar deras självständighet. I relationer som består av olika sorters utgångspunkter, blir definitionsmakten avgörande för dessa möten.

Elisabeth Arnér (2009:39–41) är filosofie licentiat i pedagogik. Hon menar att det ofta sker en tillrättavisning av barnen, genom att de får ”skäll” eller andra former av bestraffningar, när barnen inte agerar som de vuxna förväntar sig att de skall göra. Det kan finnas många orsaker till varför pedagogerna beter sig på detta sätt. Det kan vara allt ifrån att det handlar om att de känner en form av maktövertag gentemot barnen, men det kan också vara att de upplever sig stressade. När barn går över gränsen är det viktigt att det finns vuxna som kan hantera situationen på ett professionellt sätt. Det är betydelsefullt att barnen känner att de respekteras av pedagogerna även när de gör fel. För att vuxna och barn skall få tid att reflektera över en konflikt, är det också grundläggande att få insikt för samspelet mellan barn och vuxna. Det tar tid att lösa en konflikt och det krävs mycket samtal mellan pedagoger och barn. Har barnet en bra relation till läraren är det lättare att förstå och utveckla sina egna tankar kring svåra situationer.

3. Metod

Här kommer vi att redogöra för vårt tillvägagångssätt, val av undersökningsgrupp, vilka avgränsningar vi har gjort, analysera det insamlade materialet, samt diskutera etiska överväganden och undersökningens trovärdighet. Vi har också använt oss av Publication Manual of the American Psychological Association (APA) som ligger inbyggd i Officepaketet version 2007.

Inom forskningen talas det om två olika vetenskapliga huvudinriktningar. Den ena är positivismen och den andra är hermeneutiken. **Positivismen** - kommer ursprungligen från naturvetenskapen, de anser att för oss människor finns det endast två källor till kunskap. Dessa kunskaper är det som vi kan uppfatta med sinnen och det vi kan komma fram till genom logiska slutsatser. **Hermeneutiken** – kommer ursprungligen från humanistiska vetenskapen, den kallas även för tolkningsläran. Hermeneutiken har ytterligare en kunskapskälla utöver positivismens logik och empiri, den kallas inkännande. Hermeneutikens syfte är att förstå och inte endast begripa. Vår förståelse av olika fenomen utgår alltid från vår egen förförståelse, det vill säga om en person är utav den förståelsen att det är ok att slå barn så agerar de utifrån detta, medan en person som inte har den förståelsen agerar utifrån sin förståelse. Det är detta som är förförståelse. Förförståelsen är viktig att betona, eftersom en upplevelse inte behöver betyda samma sak för två olika personer, av den anledningen att varje människa har olika förförståelse för olika begrepp (Thurén 2007:18, 58 – 60,103). I vår analys har vi valt att utgå från hermeneutiken där vi kan gå från helheten till delarna för att sedan gå tillbaka till helheten igen. Detta förlopp kallas för den hermeneutiska cirkeln, inom denna cirkel är helheten beroende av helheten och tvärtom. På detta sätt utvecklas fördomar till en befintlig verklighet (Thurén 2007:61).

3.1. Datasamlingsmetod

Vi har gjort kvalitativa intervjuer med tre pedagoger på olika förskolor (se Bilaga 2). Anledningen till att vi valde just dessa förskollärare är att vi har varit ute och gjort vår Verksamhetsförlagda utbildning (VFU) på två av förskolorna och den tredje förskolan har en av oss författare arbetat på. Vi tycker att de har ett bra förhållningssätt överlag och vi vill se hur de agerar kring mobbning. Stukát (2005:32) menar att i en kvalitativ forskning vill forskarna skildra och beskriva något, den kvalitativa forskningens huvudsakliga syfte är att försöka förstå och tyda olika företeelser. Människors tankar och uppfattningar kan vara svåra att uppfatta genom observationer (2005:49). Därför har vi bestämt oss för att inte använda denna metod. Vi har använt oss av öppna frågeområden och inte av förutbestämda frågor som används vid en strukturerad intervju. Denna metod kallas för semistrukturerade eller halvstrukturerade intervjuer (2005:39). Vi använde oss av den sortens intervjuer för att få så väsentliga och detaljerade svar som möjligt (se Bilaga 1) men även besvara våra frågeställningar på för oss bästa sätt. För att få ett mer uttömmande svar från intervjupersonen är den semistrukturerade intervjun ett bra exempel (2005:39). Vid användningen av semistrukturerade intervjuer, är det viktigt att frågorna ställs på ett sätt, där informanten får möjlighet att få uttrycka allt som hon vill ha sagt (Johansson & Svedner, 2006:43). Vårt syfte med denna studie är att vi vill ta reda på hur från oss utvalda pedagoger tänker och agerar kring mobbning. Esaiasson, Giljam, Oscarsson & Wängnerud (2007:257) menar att i en kvalitativ intervju är huvudsyftet att förtydliga och förstå resultaten, av den anledningen valde vi att använda oss av denna metod. Enkätundersökning som metod har vi valt bort eftersom

dess syfte är att undersöka förhållningssätt, resonemang och synsätt med mera (Johansson & Svedner, 2006:31). Vi finner att denna metod inte överensstämmer med vårt syfte.

3.2. Urval

Vi intervjuade tre olika förskollärare i Göteborg Stad, som alla tre har arbetat länge och är över 40 år. Förskolorna som vi gjort våra intervjuer på har vi en kontakt med, likaså pedagogerna på förskolorna. Eftersom förskollärarna är de som har det generella ansvaret för det pedagogiska arbetet med barnen på förskolan, men också för att vi inte har som syfte att jämföra svaren mellan barnskötare och förskollärare, så bestämde vi oss för att bara intervjua förskollärare. Våra intervjupersoner arbetar inom förskolans 1-5 årsavdelningar. Dessa tre pedagoger arbetar i olika stadsdelar. Vi har medvetet valt detta för att vi vill se om pedagogernas förhållningssätt skiljer sig mellan olika stadsdelar och förskolor. Alla intervjupersonerna har fått sin identitet skyddad genom att vi gett dem fiktiva namn. Vi har valt att kalla dem för Emma, Sara och Johanna. Detta för att ingen skall kunna identifiera deras arbetsplats och att inget skall kunna härledas till barnen. På så sätt har vi skyddat både barnens och pedagogernas identitet.

3.3. Avgränsning

I vår studie har vi avgränsat oss till att varken observera hur barnen eller pedagogerna agerar vid någon form av kränkande handling eller mobbningsituation, utan enbart valt att fokusera på hur dessa tre förskollärare menar att de själva förhåller sig till och agerar vid mobbning och kränkande handlingar. Arbetets resultat skall därför ses i ljuset av att det gäller för dessa tre pedagoger och kan inte generaliseras till att gälla pedagogers arbete mot mobbning överlag.

3.4. Procedur

Det tilltänkta intervjupersonerna kontaktades först av oss via telefon och tillfrågades om de ville vara med i vår undersökning. Vi presenterade oss och berättade om vårt syfte med undersökningen. De blev samtidigt informerade om att vi båda skulle medverka under intervjuerna och att vi tänkte använda oss av ljudinspelning. Alla som vi kontaktade svarade ja till delta i undersökningen. Vi förklarade även att de senare skulle få ett missivbrev (se Bilaga 1). I missivbrevet skrev vi in våra mobiltelefonnummer, vi har medvetet tagit bort dem eftersom vårt syfte med denna uppsats är att den så småningom skall läggas ut på Internet. Där de får skriva under vilka rättigheter de har vid intervjutillfället. Gemensamt över telefon bestämdes att vi skulle få tillbaka brevet godkänt vid intervjugenomförandet. Via e-post skickades detta brev till de berörda personerna som vi skulle intervjua, där vi ännu utförligare förklarade syftet och våra frågeställningar. I brevet informerades de också om att de garanteras full anonymitet och att de när som helst kunde avbryta sin medverkan i undersökningen. Stukat (2005:40) betonar vikten av att miljön där intervjun sker skall vara trygg för båda parter, samt att intervjun skall utföras på en så ostörd plats som möjligt. Därför utförde vi intervjuerna på de aktuella förskolorna i ett av deras enskilda rum. Vi förklarade vårt syfte ytterligare än en gång innan vi påbörjade intervjun. Vi förklarade att ljudinspelningen endast är till för oss och inga andra kommer att få ta del av innehållet. De som vi skulle intervjua gav sitt medgivande till att samtalet spelades in. Vi upplevde detta som mycket bra eftersom vi kunde koncentrera oss på våra följdfrågor. Det kan vara svårt att anteckna och lyssna samtidigt. Att vi spelade in samtalen gjorde att det var lättare att analysera svaren och intervjupersonernas exakta svar. Vid osäkerhet är det bara att lyssna på samtalet igen. Har det gått lång tid mellan intervjuerna och analysarbetet kan det vara svårt att förstå sina anteckningar. Vi upplevde inte att intervjupersonerna tyckte att det var besvärligt

med ljudupptagningarna, utan tvärtom de tyckte det var bra, bara de inte behövde lyssna på sig själva efteråt. Stukát (2005:41) menar att nackdelen med att vara två som intervjuar kan vara att intervjupersonen känner sig i underläge. Så var det inte i vårt fall utan det upplevdes som något positivt. Ibland kan det dock vara en fördel att vara två som intervjuar, därför att det är lättare att komplettera varandra med följdfrågor. Detta kände vi också, varför vi gjorde våra intervjuer tillsammans. Vi ville att intervjupersonerna skulle känna sig avslappnade och fick därför möjlighet att välja om båda två skulle närvara vid intervjutillfället. Intervjupersonerna fick tala fritt utifrån våra frågor och vi höll oss mest i bakgrunden och vi kom inte med några egna åsikter. Samtalen varade mellan 30-40 min.

3.5. Databearbetning och analysmetod

När vi hade gjort samtliga intervjuer skrev vi ner dem, vilket var en utdragen process. Vi läste sedan igenom intervjuerna för att få en helhetsbild av varje enskild intervju. Malmqvist (2007:126), rekommenderar att sortera materialet utifrån frågeställningarna. Vi strök under det som vi tyckte var viktigt för tillfället och sedan sparade vi resten av svaren för att kunna gå tillbaka och använda oss av hela materialet senare i vår analys. Vi har i vår studie valt att utgå från hermeneutiken, för att den överensstämmer bäst med vårt sätt att tänka och tolka olika fenomen. På så sätt kan vi få en djupare förståelse varför intervjupersonerna svar kan skilja sig så ofantligt fast samma sak diskuteras.

3.6. Tillförlitlighet

Sammanställningen av forskningsresultaten kallar för reliabilitet. Med detta menas hur tillförlitliga resultaten blir. Vi ställde samma frågor till samtliga intervju personer och dessutom utfördes alla intervjuer i ostörda rum. Därför anser vi att reliabiliteten är relativt god (Johansson & Svedner 2006:105). Syftet med vår undersökning var att låta intervju personerna svara på frågorna så fritt som de ville. Under hela intervjun höll vi en låg profil för att inte påverka deras svar. Efter intervjuerna, när vi hade stängt av bandspelaren, kom vi i samspråk där de frågade vad vi tyckte om mobbning. Vi upplevde inte att frågorna var svåra att förstå, eller att intervju personerna försökte ge svar som de trodde vi ville ha. Det som eventuellt kan påverka reliabiliteten i studien kan möjligtvis vara att vi inte är några forskare och är ovana intervjuare. Enligt Thurén (2006:26) betyder validitet kvaliteten på det som skall mätas. Validiteten i vår studie upplever vi som bra, då våra frågor är väl baserade på vårt syfte och frågeställningar. Alla våra intervju personer arbetar inom förskolan och är utbildade förskollärare, vilket gör att vi finner vårt urval lämpligt för vår studie. Eftersom vi har valt ut några få intervju personer och utifrån vår förståelse analyserat materialet, är vi väl medvetna om att studien inte är så omfattande och att studiens generaliserbarhet minskas på grund av detta.

3.7. Etiska överväganden

Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) har utarbetat fyra etiska regler och dessa regler har vi använt oss av under arbetets gång. Forskning är viktig för att samhället skall utvecklas och därför behövs det individer som ställer upp. Dessa måste skyddas och då har (HSFR) satt upp etiska regler och dessa kallas för individskyddskravet. För att samhället skall utvecklas så krävs det att forskarna levererar resultat. Detta kallas **forskningskravet**. De som blir tillfrågade om de vill ställa upp i studien, får information om syftet med undersökningen och att det är frivilligt att medverka och att de kan avbryta sin medverkan när de vill, detta kallas **informationskravet**. **Samtyckeskravet** innebär att berörda personer, måste informeras om att deras deltagande är frivilligt, studiens syfte och att de kan avbryta sin medverkan när de vill. För att vi skulle kunna genomföra våra intervjuer, fick de i brevet som

vi skickade ut information om studiens syfte och hade därmed när de hade skrivit under dokumentet gett sitt samtycke. Dessutom hade intervjupersonerna gett sitt godkännande till ljudupptagningar. För att intervjupersonernas identitet skall vara skyddad, har vi använt oss av **konfidentialitetskravet** vilket innebär att de kan vara säkra på sin anonymitet. Ingen skall kunna identifiera deras person eller arbetsplats. Vi informerade intervjupersonerna både via brev och när vi träffade dem om att deras svar endast skulle behandlas av oss. I vår rapport går det inte att utläsa vem som har sagt vad eftersom vi endast har använt oss av fiktiva namn på pedagogerna och inte nämner några förskolor. Vårt insamlade material får inte användas i affärsmässiga syften eller andra icke vetenskapliga syften utan endast av forskningskäl. Detta kallas nyttjandekrav (Vetenskapsrådet, 2002:7–14).

4. Resultat

Utifrån våra två frågeställningar, kommer vi här att presentera resultatet av intervjupersonernas svar. Dessa avsnitt kommer vi att precisera utifrån vårt syfte. För att tydliggöra vad vi fått fram, har vi använt oss av citat från de intervjuade förskollärarna.

4.1. Definition av mobbning

När intervjupersonerna skulle definiera begreppet mobbning utgick de ifrån sig själva. Johanna och Sara definierar begreppet som en kränkning i ord och handling. Endast Johanna vänder sig mot begreppet mobbning i sig och säger att hon hellre vill använda begreppet kränkande särbehandling. Hon ger dock ingen förklaring till varför hon vänder sig mot begreppet mobbning. Däremot lägger hon till inom vilka områden kränkningar kan ske och har här fokus på kön och etnicitet.

Alla tre förskolor har handlingsplaner, som revideras kontinuerligt varje termin. Sara, som tidigare arbetat i Norge tycker dock att man vid hennes förskola mest använder dessa planer som "hyllvärmare". Hon uppger till och med att hon inte vet om det finns specifika handlingsplaner kring mobbning vid just hennes förskola. I Norge användes planen i medarbetarsamtalen med chefen och pedagogen skulle utifrån planen redogöra för hur han eller hon handlat i olika fall, berättar hon. En sådan diskussion finns inte här, menar hon. Vid Johannas förskola har de tydliga delegationsordningar för handlingsgången när fall av mobbning uppstår samt en riskanalys för vilka platser på förskolan där barn kan vara utsatta för mobbning, till exempel omklädningsrum. Vid sådana platser har de satt in extra personal. Även Emmas förskola har en handlingsplan, som revideras varje termin, men inte av all personal utan de har en särskild grupp för detta. Emma visste inte vid tiden för intervjun vilken grupp det var som för tillfället arbetade med den. Det är först vid husmötet, som all personal får ta del av revideringsarbetet, det vill säga, av slutprodukten.

4.2. Program mot kränkande särbehandling

Vi har genom våra intervjusvar kommit fram till att pedagogerna använder sig av programmen Start, Stegvis och SET. Nedan följer en kort förklaring vad dessa program innebär:

Start är ett förberedande program till **Stegvis** för de yngsta barnen i förskolan. Programmet används till att lära ett- till treåringar social och emotionell utveckling. Genom att visa bilder av vardagssituationer på förskolan förstärks olika färdigheter såsom att känna igen, benämna känslor, som till exempel glad, ledsen, arg, tillit och så vidare. Barnen får även träna på att lära sig samhörighet och betydelsefulla kunskaper som är viktiga i samspel med andra. Detta program är också ett bra komplement till språkliga, sociala och emotionella utvecklingen (<http://www.gislasonlowenborg.com/Start.html> hämtat den 13 december 2010).

Stegvis är ett program som grundades i USA av Jennifer James på 1980- talet, för att förebygga aggressivt beteende och öka barnens emotionella kompetens. 1986 började Second Step användas i amerikanska skolor. Under 1990- talet blev det en kraftig ökning av våldshandlingar mellan barn i USA. Elevernas skolresultat påverkades negativt av detta och dessutom fick de psykologiska men. För att försöka få stopp på våldet, används Second Step till att utveckla aggressionshämning, impuls kontroll, empati och problemlösning hos barnen. Psykologerna Björn Gíslason och Lars Löwenborg har anpassat och översatt programmet till

det svenska skolsystemet. De kallar programmet Stegvis och det är ett undervisningsprogram som har som syfte att öka barnens emotionella kompetens och träna dem i socialt beteende. Programmet är också till för att lägga grunden för socialt samspel och förebygga aggressivt beteende. Det är viktigt att börja med programmet i så tidig ålder som möjligt för att uppnå största möjliga effekt (Skolverket, 2009:176, 178-181).

SET betyder Social Emotionell Träning. SET är ett pedagogiskt program vars syfte är att utveckla elevernas sociala och emotionella kompetens. Eleverna skall genom programmet tränas till att utveckla sina känslor i stresshantering, samarbete i social kompetens, empati, motivation, problemlösningstrategier och självkänedom. Att behärska dessa kompetenser är en viktig del av undervisningen. SET bör schemaläggas så att skolan kan arbeta med detta två dagar i veckan. Programmet innefattar två centrala delar, metod och förhållningssätt. Förhållningssättet innebär att elever och lärare skapar ett tryggt socialt och emotionellt klimat tillsammans. Det är också viktigt att pedagogerna har ett gemensamt förhållningssätt mellan all personal på skolan så att alla elever känner sig omtyckta och sedda. Det är också viktigt för all personal att berömma eleverna när de har sagt och gjort något bra. Genom att arbeta med SET och stärka barnens sociala och emotionella färdigheter kan skolan arbeta med att stärka elevernas självkänsla för att förebygga mobbning (Skolverket, 2009:151, 154).

4.2.1. Programmens integration i förskolearbetet

På Saras avdelning valde man först att arbeta utifrån Stegvis, men då de efter ett tag inte tyckte att materialet tilltalade dem övergick de till att arbeta med Sagans värld. Skälet till att de övergick till att arbeta med Sagans värld är att de ville ha ett konkret och roligt material för att kunna arbeta förebyggande mot kränkningar. Boken de läser bygger på värdegrundsfrågor, hur barnen blir en bra kompis och inte lämnar någon utanför. Det handlar om att bygga upp ett positivt klimat runt barnen. Boken handlar om igelkotten Snick och hans kompis Snack, som skall bygga en koja. Varje gång det kommer in en ny figur, som till exempel kaninen Bitis, älgen Älgvis, räven Raffe, skatan Hotta, papegojan Maraca, uppstår dramatik. Utifrån dessa djur har de även ett sidotema där de pratar om de olika djuren. I materialet om "Vännerna i Kungaskogen" medföljer också medryckande musik och de flesta av sångerna handlar om att vara en bra kompis.

På Emmas avdelning arbetar de med Start och Stegvis: Så här förklarar Emma hur hon ser på materialet:

Startmaterialet har tecknade bilder vilket i sig är lite tråkigt. Det skulle finnas riktiga fotade bilder som Stegvis har i sitt material. Materialet i både Start och Stegvis har tråkiga bilder. Vi har instruktörer som är riktigt duktiga på materialet. Det ena behöver inte utesluta det andra. Start och Stegvis är ett projekt som man skall kunna jobba med hur länge som helst. Du kan jobba med en barngrupp i två år. Det finns ingenting som hindrar att man tar in andra saker i materialet. Man tar in lekar, sånger och så vidare i det materialet för att förstärka känslan. Jag tror att man kan använda lite av varje. Man skall vara öppen för att ta in nytt material och inte bara gå i det gamla för att få en ytterligare dimension i sitt arbete. Materialet är nytt för oss, så vi får arbeta med det ett tag för att se hur vi kan gå vidare så småningom.

Emma föredrar de autentiska bilderna i Stegvis mot de ritade bilderna i Start. Båda programmen har dock tråkiga bilder, men hon betonar att hon är öppen för att ta in annat material för att kompensera det som det befintliga materialet inte uttrycker. Detta har dock ännu inte gjorts inom arbetslaget, men man kommer se på detta vid utvärderingen av arbetet.

På Johannas avdelning arbetar de med SET, och tycker att det är ett bra material och det fungerar på deras femåringar, fastän det egentligen endast ”finns från 6-åringar upp till de högre klasserna”. Men personalen går på utbildning i detta och skall utveckla det ”för de mindre barnen i förskolan”.

Av svaren i intervjuerna framgår också att förskolorna infört egna arbetssätt för att förebygga mobbning och skapa gemenskap. Detta gäller framför allt vid den fria leken. Analysen av intervjuerna visar även att dessa arbetssätt skiljer sig från varandra.

Sara berättar till exempel att de har infört en metod som de kallar för valstund, vilket innebär att tre dagar i veckan får barnen välja vad de vill göra för aktiviteter. Lärarna har en låda med kort på olika aktiviteter som de väljer ut. Barnen får i en viss förutbestämd ordning välja aktivitet, det vill säga att lärarna har en lista som de går efter när de bestämmer vilket barn som skall välja aktivitetskort. Tanken med detta är att det skall bildas nya gruppkonstellationer, det vill säga att barnen skall tränas i att kunna leka med alla. Barn som alltid leker tillsammans kan på detta sätt regleras av lärarna så att det ena barnet kommer högt upp på listan och det andra barnet får välja bland de sista. På detta sätt skaffar sig barnen en egen uppfattning om andra barn.

Johannas avdelning arbetar med något som de kallar Solens tankar. Detta förklarar hon på följande sätt i nedanstående citat:

Vi börjar alltid terminen när vi får nya barn med något som vi brukar kalla för solens tankar. Vi pratar om att alla har lika värde och gör en del gruppövningar kring detta. När någon pratar så skall man lyssna med öronen, inte avbryta och titta på den som pratar. Vi har många barn från andra länder som inte har svenska, som modersmål och som har väldigt svårt att uttrycka sig. Det tar lång tid för dem att formulera sig. Det finns även de som bara pratar på och som inte har tålmodet att vänta in de andra barnen. Dessa barn måste lära sig att lyssna på varandra och respektera varandras åsikter. Detta är vad vi jobbar med i den dagliga verksamheten.

Emmas avdelning arbetar med Herr Pinnermans äventyr. Emma menar att man kan använda historien till precis vad man vill. Har man behovet i gruppen så använder man den till det. De har även haft övningar för personalen där specialpedagogerna har kommit in och undervisat dem. Emma tycker att dessa övningar har varit väldigt lärorika, men medger: ”Det gäller sedan att använda det i praktiken och det är inte alltid så lätt”.

På samtliga tre förskolor arbetar de alltså aktivt med temaarbete som berör kränkande handlingar. Pedagogerna betonar här vikten av att ha olika arbetssätt beroende på barnens ålder.

4.3 Metoder för att skapa bekräftelse och gemenskap i barnens lekar och det dagliga arbetet

Sara förklarar på ett allmänt plan deras arbete mot kränkande särbehandling på det här viset:

Det handlar också om att diskutera öppet, när det sker saker, om det är något som jag upplever. Ibland kanske man bara hör någonting, då tar jag det där och då. Vad tror du han känner när du sade så och jag ser att han ser ledsen ut. Att vi är med och bekräftar uttryck, med kropp och ord. Vi har gemensamma samlingsstunder och sjunger tillsammans. Vi försöker hitta på saker som alla tycker är roligt, det är en upplevelse i sig att vara många som upplever samma sak.

Att se den egna reaktionen återspeglas hos andra, att känna den reaktionen såväl i kropp och tanke och att man tar itu med problemet direkt kan enligt Sara därmed vara ett grundläggande sätt att skapa gemenskap istället för utanförskap och på så sätt förebygga och bearbeta kränkningar.

Även Emma betonar att det är viktigt att man: ”agera[r] snabbt. Det får inte upprepas för många gånger. En gång är en gång för mycket, då tar man tag i det med en gång.” Därför använder sig lärarna på Emmas förskola av en metod där man enbart fokuserar på det utsatta barnet, detta gäller särskilt vid vissa specifika situationer som till exempel när ett barn biter ett annat barn. Genom att de i dessa lärandesituationer totalt ignorerar det bitande barnet, blir ignoransen en form av straff, genom vilket barnet lär sig att inte bita om det vill ha uppmärksamhet.

Vi brukar även se till att ha extra koll på de barn som brukar kränka andra barn. Dessutom så är vi, till exempel om ett barn biter eller slår ett annat barn konsekventa med att totalt ignorera det barn som gjort detta och allt fokus ligger på det barn som blivit utsatt för detta. Det barnet som har bitit får ingen som helst uppmärksamhet, vi pratar inte ens med det, det brukar ta cirka en månad sen är det här beteendet borta hos barnet. Även om våra barn är så små är det viktigt att de lär sig på ett tidigt stadium vad det får för konsekvenser av att göra detta.

Emma betonar dock samtidigt att bitning kan vara en form av kontaktsökande. Saras och Emmas avdelning fokuserar alltså båda vikten av att ta itu med problemet direkt, har dock motsatta metoder att lösa detta. Inom Saras avdelning väljer man en dialogisk metod, medan Emmas avdelning fokuserar på bestraffning. Huruvida Johannas avdelning delar synen att problemen skall lösas direkt framgår inte av undersökningsmaterialet.

Samtliga pedagoger är överens om att det är viktigt att barnen skall ha möjlighet till fri lek. Samtidigt är det betydelsefullt att alla barn är med i leken och att ingen blir utesluten. Men det betyder inte att det är självklart att barn som vill komma in i en redan befintlig lek, får hjälp av läraren att göra detta.

Emma förklarar detta på följande sätt:

Om några barn leker något väldigt bra, så är det inte självklart att gå in med ett annat barn i den leken bara för att det barnet vill detta, att inte förstöra leken som pågår utan man som personal hjälper till att starta en ny ungefär likadan lek fast med andra barn. Det man får vara uppmärksam på är att inte utesluta samma barn, det gäller för oss att vi slussar in alla barn i leken. Detta gäller framförallt barn som inte har knäckt lekkoden.

Läraren ingriper med andra ord endast om det rör sig om ett barn ”som inte har knäckt lekkoden” eller om det alltid rör sig om samma barn. I andra fall försöker pedagogerna hitta andra kamrater.

Alla tre pedagoger upplever det som viktigt att man skapar gemenskap mellan barnen, att man bekräftar barnen och utgår från det egna jaget, det vill säga: Vad skulle du ha gjort, känt i en liknande situation?

Ett sätt att skapa gemenskap är att jobba i mindre grupper, menar Emma. Då har pedagogen tid för varje barn och detta barn känner sig då bekräftat. För att alla skall leka med alla så blandar man grupperna. Samtidigt säger dock Emma att hon inte vet om detta gynnar barnen, utan att det kanske mest är pedagogerna som tycker att detta sätt att arbeta fungerar.

Ytterligare ett sätt att bekräfta barnet är att fokusera kring det positiva. Detta är särskilt viktigt med stökiga barn, anser Sara. Både för barnets och för föräldrarnas skull. På så sätt kan man bygga på det positiva och får en positiv utgångspunkt för det vidare arbetet. Det finns ytterligare en poäng med att uppmärksamma de stunder där det går bra menar Sara, eftersom barnen då märker att man engagerar sig och ser dem.

Ett tredje sätt att skapa såväl gemenskap mellan barnen som att barnen blir sedda som individ är gemensamma samlingsstunder, där man sjunger tillsammans och pratar om vilka som är där och vilka som inte är där. På så sätt inkluderas även de frånvarande barnen. Vid Emmas förskola har man dock en uppdelning av barnen även vid samlingsstunden, eftersom de inte vill ha för många barn på samma ställe. Emmas avdelning har 17 barn som är 1-3 år. Lärarna tycker att det är svårt att hinna med alla barn och samtidigt se till att inget barn far illa. Därför har de delat in barnen i lekgrupper. Hon menar att genom att göra på det här sättet blir alla barnen bekräftade och lärarna får tid för alla barnen. I dessa smågrupper brukar de bjuda in de andra barnen som gäster för att ingen skall känna sig utesluten.

Emma upplever det vidare som svårt att få gemenskap mellan barnen när de har utomhuslek, detta för att ”det blir andra lekar ute än vad det är inne” och för att de har en väldigt stor förskola och ”[g]ården används av hela huset och [...] all personal ser till alla barn”. Detta kan kontrasteras mot Johanna, som säger att de på hennes förskola har en syn på barnen, där man är ansvarig för alla barn, det vill säga ansvarsområdet begränsar sig inte till den egna gruppen eller avdelningen. Detta har en positiv inverkan på gruppgemenskapen menar Johanna.

5. Diskussion

Utifrån vårt syfte och frågeställningar kommer vi att diskutera vårt resultat. Vi kommer även att argumentera kring metodvalet och om den tidigare forskningen kan ha haft någon påverkan på resultatet. Det vi vill lyfta fram med vår studie är att ta reda på hur förskollärarna tänker kring mobbning och kränkande särbehandlingar, samt om det förekommer mobbning och kränkande särbehandlingar ute på förskolorna. I och med våra intervjuer som vi har gjort ute på förskolorna, anser vi att vi har fått tillräckligt med underlag hur för att besvara våra frågeställningar.

5.1. Metoddiskussion

Genom att vi använde oss av halvstrukturerade eller semistrukturerade frågor, upplevde vi att intervjupersonerna fick mer utrymme för sina egna resonemang kring våra frågor. Om vi hade haft strukturerade frågor, tror vi inte att intervjupersonerna hade kunnat diskutera lika fritt. Våra intervjuer följde inte någon strikt mall, vilket gjorde att vi kunde följa upp intervjuerna med följdfrågor, vilket vi upplevde betydelsefullt för vårt material. I och med att vi har valt att utgå från hermeneutiken och den hermeneutiska cirkeln där vi kan gå från helheten till delarna anser vi att denna metod är den bästa metoden för denna studie. Det som vi erfar nu efteråt, är att vi hade kunnat lämna ut frågeställningarna till intervjupersonerna innan vi utförde intervjuerna, detta tror vi skulle ha gett oss ännu fylligare och mer ingående svar, vilket förmodligen hade gett oss ett ännu bättre underlag för resultatet.

Under analysens gång har dock frågor dykt upp som inte ställdes under själva intervjusituationen. Fastän vi bemödade oss om att ha en objektiv inställning och att inte ha några förutfattade meningar, så märker vi nu att vi redan i valet av frågor styrde in diskussionen på sådant som vi på förhand trodde var ett problem. Så ställde vi till exempel frågan om definitionen av mobbning inte öppet nog, för att få reda på huruvida förskolorna utgick ifrån styrdokument eller ifrån sin egna personliga tolkning av begreppet. Det faktum att vi formulerade frågan så att den gällde vad mobbning innebar för den intervjuade, länkade frågan till den grad att intervjupersonen enbart kunde utgå ifrån sin egen personliga åsikt.

Hade det funnits tid för ett återbesök, skulle vi därför ha gjort ett sådant, men inom den tidsram som detta arbete skrevs, så fanns det inte möjlighet till det.

Vi upplevde det som positivt att vi båda var med vid intervjutillfällena och anser att detta stärker vår studie, eftersom vi kunde komplettera varandra på ett bra sätt. Detta blev en tillgång när vi skulle bearbeta materialet. Vi är dock medvetna om att det kan uppfattas som negativt att vara två som intervjuar, då de som blir intervjuade kan känna sig underlägsna.

5.2 En jämförelse av de tre förskolelärarnas definition av mobbning

Mobbning och kränkande särbehandlingar innebär för samtliga av förskollärarna att ett eller flera barn behandlas illa genom att de blir bitna, slagna, utfrysade, nedtryckta och så vidare. Här syns tydliga kopplingar mellan vad Öhman (2008:47) menar med det norska ordet ”anerkjennelse” eller hennes svenska översättning ”tillerkännande”, där hon beskriver betydelsen av detta för barnens utveckling som människor. Detta innebär mer än att vi ser barnen. Ordet får en djupare innebörd genom att vi bekräftar barnen med att vi förstår vad vi ser och hör. Genom detta känner sig barnen betydelsefulla och behöver inte använda sig av kränkande handlingar gentemot andra barn för att få uppmärksamhet från pedagogerna. Barnen kan ändå utföra negativa handlingar, men risken blir mindre. Endast Johanna betonade

dock just vikten av detta i intervjun. I och med att vi ställde frågan kring vad mobbning innebär, så att pedagogen skulle utgå från de egna tankarna vad mobbning innebär, så satte naturligtvis ingen av dem dessa i samband med handlingsplanernas och styrdokumentens definition. Vid efterfrågan på hur de arbetade med handlingsplanerna så visade det sig dock samtidigt, att det inte råder konsensus hur man skall arbeta med dessa. Vid Saras avdelning verkar de fungera mest som ”hyllvärmare” och vid Emmas avdelning involveras inte hela personalkategorin vid revideringen av planen utan endast den grupp som utsetts för att arbeta med denna. Endast Johannas avdelning hade en tydlig delegationsordning kring vem som ansvarar för vad, när något som rör mobbning inträffar.

5.3 En jämförelse av de tre förskolornas metoder för att förebygga mobbning

De intervjuade pedagogerna betonade alla vikten av dialog. Detta återfinns vi även i forskningen. Bae (1996:152) tar också upp vikten av kommunikation mellan barn och pedagoger. Hon menar att barnen får en bättre förståelse för sig själv och sitt sätt att tänka och agera, genom att den vuxne använder både ord och sitt kroppsspråk till att visa barnen förståelse för handlingar. Med detta överensstämmer även de tre intervjuade förskollärarna. Även vi menar att kommunikationen mellan barn – barn och barn – vuxna är en viktig del i arbetet mot förebyggandet av mobbning och kränkande särbehandlingar. I de berörda förskolorna är inte mobbning och kränkande särbehandling lika utstuderade, som de är i skolan. Barnen är för små för att förstå vad deras handlingar får för konsekvenser för de barn som blir utsatta för mobbning och kränkande särbehandlingar. Det kan vara så att barnen vill bli bekräftade och ha uppmärksamhet både från barn och vuxna. Genom vår studie har vi fått fram att samtliga förskollärare tycker att språket har en betydande roll för hur det sociala samspelet fungerar på förskolan. Sommer (2005:130–131) menar att barn som inte kan reglerna för hur socialt samspel fungerar, kan bli socialt och personligt isolerade. I dagens samhälle finns det många situationer där det krävs ett fungerande samspel och därför anser vi att det är av yttersta vikt att barnen får den bästa hjälpen att så tidigt som möjligt att utveckla sitt språk.

Förskollärarna menar också att vissa barn kränker andra på grund av att de inte kan kommunicera och inte har knäckt den sociala koden. Att mobbning och bristande språk hör ihop tycker vi stämmer överens med våra egna erfarenheter. Vi finner att det är av högsta prioritet att hjälpa barnen med att lära sig kommunicera och samspela med andra barn och vuxna i deras närhet, så tidigt som möjligt.

Intressant är dock att se hur de tre förskollärarna går tillväga för att översätta detta från ord till handling. På Emmas förskola till exempel verkar man snarare ha ett behavioristiskt förhållningssätt. Istället för att uppmana barnet till att lösa konflikter med ord, så utesluter man det barn, som handlat fel, ur dialogen. Detta är särskilt iögonfallande eftersom Emma själv säger att bitning kan vara en form av kontaktsökande. Iögonfallande är även att Emma fokuserar kring vikten av att samtala kring ämnen som rör kränkande behandlingar, samtidigt som deras metod att lösa situationer som innehåller just kränkningar, snarare är en bestraffningsmetod än en dialogisk metod i likhet med den som (Jerlang & Ringsted, 2005:278) menar att Vygotskij förordar. Paralleller kan även dras till Arnér (2009:40–41) och hennes funderingar kring bestraffningsmetoder, där hon betonar att man istället för bestraffning genom samtal måste lära barnet att reflektera kring att förstå det egna handlandet. Sara ser i likhet med Jonsdottir (2007:26) fördelarna med att bygga på det positiva. I likhet

med Pape (2001:27–29) anser hon även att det är viktigt att barnen får hjälp med att förstå sina känslor.

Även Johannas avdelning betonar vikten av dialog och förståelse. På Johannas avdelning arbetar man inte enbart dialogiskt, på så sätt att man betonar vikten av samtal. Utan man betonar även vikten av att alla barn skall få göra detta utifrån sina egna förutsättningar, det vill säga man tar hänsyn till ålder, etnicitet och liknande. Detta är i dagens multikulturella förskola väldigt viktigt, anser vi.

I och med att Emmas avdelning inte 'lever som de lär' riskerar de enligt vår åsikt att barnen får en skev uppfattning om förhållandet mellan det de lär sig att göra och det som de skall göra. En liknande diskrepans återfinns i Saras synsätt på det material de använder. Det framgår tydligt att hon inte riktigt tror på materialet och då kan det bli svårt att få barnen att tro på det. Positivt med Saras reflektion är dock att hon reflekterar kring varför materialet inte fungerar och att hon har en genreöverskridande arbetsmetod i att närma sig materialet, det vill säga att hon kombinerar bild och läsning, med andra uttrycksformer såsom sång och dans.

Pape (2001: 138-139) menar att det är av yttersta vikt att uppmärksamma barn som inte har knäckt lekkoden, till exempel om ett barn alltid cyklar, ritar, lägger pussel ensam. Detta anser de intervjuade pedagogerna också vara viktigt, samtidigt som Emma betonar att man inte alltid kan avbryta en pågående lek, för att göra ett annat barn delaktigt. Vi håller med pedagogen, eftersom ett sådant förhållningssätt ofta kan få omvänt resultat, det vill säga de barn som tvingats avbryta sin lek kan uppleva det nytillkomna barnet som ett störande moment och på så sätt bli negativ gentemot det barnet. I många fall kan det vara bättre att engagera det barnet på annat håll. Det är dock mycket viktigt att agera på ett annat sätt om det alltid är samma barn som ställs utanför.

Att få leken avbruten för att följa regeln "alla ska få vara med", kan också vara ett viktigt led i socialiseringsprocessen. Av just det skälet är det också viktigt att reflektera kring hur mycket lek som ska vara fri gemensam och fri ensamlek och hur mycket som skall vara lärarstyrd. Å ena sidan måste barnen få leka fritt i gemenskap med andra. Det är viktigt att barnen tränas i att socialiseras med andra barn. För att bearbeta fantasin, utveckla tankar och behandla upplevelser är det en förutsättning att ha någon att dela detta med. Därför använder barn ofta leken till detta. När barn inte socialiseras går de miste om erfarenheter som leder till lärande, för att de inte helt enkelt klarar av det sociala samspelet. Samtidigt måste de kunna vara med endast sig själv som enda sällskap och lära sig att arbeta tillsammans i en grupp där reglerna för leken är givna.

Här kan vi se en tydlig koppling till att de på Emmas förskola har tagit vara på att uppmärksamma de barn som inte knäckt lekkoden. Hon menar att om några av barnen i gruppen har startat en egen lek anser lärarna att det inte är en självklarhet att släppa in andra barn i den leken bara för att vissa barn vill vara med. Det gäller att inte förstöra leken som pågår, utan att hjälpa de andra barnen till att starta en ny ungefär likadan lek fast med andra barn. Det handlar om att vara uppmärksam på att det inte är samma barn som utesluts, en del barn måste de hjälpa att knäcka lekkoden. Emmas avdelning har som tidigare beskrivits delat in barnen i olika lekgrupper för att kunna hinna med att se efter varje enskilds barn behov. Hon har även redogjort för att de aldrig har gemensamma samlingar, inte ens vid måltiderna. Man kan dock fråga sig om denna ständiga gruppindelning, där grupperna dessutom ständigt varierar, och barnen bjuds in som gäst till olika grupper, möjliggör att barnen kan se alla

barnen på avdelningen som tillhörande en beständig grupp. Man undviker kanske en vi och de andra- mentalitet, men ersätter denna snarare med en jag- och de andra- mentalitet.

Intressant är vidare att alla pedagogerna snarare fokuserade vid vikten av att förhindra att kränkningar överhuvudtaget uppstår än att diskutera hur dessa uppstår och vad kränkningar innebär. För att kunna skapa en trygg lärandesituation behövs inte enbart en handlingsplan för hur man skall förebygga mobbning och hur man skall hantera problemet om det skulle förekomma, utan man behöver även som lärare ha en samsyn om vad som är mobbning.

Alla pedagoger betonade vidare hur viktig självreflektionen är för barnets lärande och utveckling. Vi håller med om att självreflektion är mycket viktigt, och något barnen måste lära sig, för att kunna utveckla sitt lärande till att bli ett livslångt lärande, men samtidigt får denna metod inte resultera i att barnen endast kan ha tolerans för det som de kan hitta i sig själva. Det är minst lika viktigt att skapa ett lärande där tolerans för det som är främmande finns, fastän man inte förstår varför den andre agerat som han eller hon gjort. Detta skulle vara ett dialogiskt sätt att närma sig den andre, det vill säga genom att uppleva något jag inte förstår, tvingas jag reflektera kring detta. Det går inte att vidga ett barns världsbild om dess förståelsecentrum alltid utgår från det redan kända. En viktig uppgift för pedagogen blir därför att skapa möjligheter för att bygga broar mellan det kända och det okända.

5.5 Didaktiska slutsatser

De följder vi kan se efter att ha genomfört denna studie är bland annat behovet av att definiera begreppet mobbning och kränkande särbehandling i förskolan. Därför är det av stor betydelse att arbetslaget diskuterar vilka kännetecken de lägger in i begreppen mobbning och kränkande särbehandling i förskolan. Det är för oss viktigt att veta vilka handlingsplaner som finns och vad vi i arbetslaget kan göra för att minimera uppkomsten av mobbning och kränkande särbehandlingar. Det gäller också att hitta ett bra arbetssätt som fungerar för hela arbetslaget och ha samma förhållningssätt, så att inte barnen blir förvirrade. Det är av yttersta vikt att som lärare vara observant på sitt eget synsätt mot vuxna och barn, så att ingen känner sig kränkt eller illa behandlad. Det gäller att skapa ett så bra arbetsklimat som möjligt för samtliga berörda personer runt barnen i verksamheten. Det är för oss viktigt att ha en bra attityd eftersom den påverkar barnens sätt att agera. Miljön i förskolan skall ge barnen de verktyg som de behöver för att utveckla en positiv kamratanda.

5.6 Fortsatt forskning

Vi valde att i vår studie att avgränsa oss till att se om mobbning och kränkande särbehandling existerar ute på förskolorna och hur lärarna agerar kring detta ämne. Vi föreslår som ett förslag till fortsatt forskning att göra observationer som ett komplement till intervjuer, samt att vara mer observanta över vilka situationer som kan framkalla mobbning och kränkande särbehandlingar. Det som vi också har märkt med denna studie, är att pedagogerna inte riktigt har insyn i handlingsplanerna eller att det inte råder konsensus hur man ska arbeta med handlingsplaner och pedagogiska verktyg. Ett förslag blir då att se om det finns möjligheter att åtgärda bristerna och ta reda på hur man som arbetslag kan nå konsensus, att det gemensamma arbetet står över den individuella åsikten.

Referenslista

Aasted Halse, John. (2005). "Abraham Maslow och den humanistiska psykologin": i Jerlang, Espen (red.). *Utvecklingspsykologiska teorier* (4:e upplagan). Stockholm: Liber.

Arnér, Elisabeth. (2009). *Barns inflytande i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.

Bae, Berit. (1996). *Voxnes definisjonsmakt og barns selvopplevelse. Det interessante i det alminnelige*. Oslo: Pedagogisk Forum

Björk, Gunilla. (1999). *Mobbning – en fråga om makt?* Lund: Studentlitteratur.

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena. (2003). *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts.

Start för de yngsta (2011). Hämtad 15 februari, 2011, från <http://www.gislasonlowenborg.com/Start.html>

Høiby, Helle. (2004). *Mobbing kan stoppas*. Stockholm: Utbildningsradion.

Jerlang, Espen. (2005) "Beteende psykologisk teori" Jerlang, Espen (red.). *Utvecklingspsykologiska teorier* (4:e upplagan). Stockholm: Liber.

Jerlang, Espen & Susanne Ringsted (2005) "Den kulturhistoriska skolan: Vygotskij, Leonetjev, Elkonin" Jerlang, Espen (red.). *Utvecklingspsykologiska teorier* (4:e upplagan). Stockholm: Liber.

Johansson, Bo. & Svedner Per Olov. (2006). *Examensarbetet i lärarutbildningen. Undersökningsmetoder och språklig utformning*. (4:e upplagan) Uppsala: Kunskapsförlaget.

Jonsdottir, Fanny. (2007). *Barns kamratrelationer i förskolan. Samhörighet tillhörighet vänskap utanförskap*. Doktorsavhandling. Lärarutbildningen. Malmö högskola. lärare.

Löfdahl, Annica. (2007). *Kamratkulturer i förskolan – en lek på andras villkor*. Stockholm: Liber.

Malmqvist, Johan. (2007). "Analys utifrån redskapen" i Dimenäs, Jörgen (red.). *Lära till lärare: Att utveckla läraryrket – vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Stockholm: Liber.

Olweus, Dan. (1973). *Hackkycklingar och översittare – Forskning om skolmobbing*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Olweus, Dan. (1999). *För föräldrar: Mobbing bland barn och ungdomar*. Stockholm: Rädda Barnen.

Pape, Kari. (2001). *Social kompetens i förskolan – Att bygga broar mellan teori och praktik*. Stockholm: Liber.

Regeringskansliet, UD info. (2003). *Mänskliga rättigheter, Konventionen om barns rättigheter*. Stockholm: Nordstedts.

Skolverket. (2009). *På tal om mobbning - och det som görs: Kunskapsöversikt*. Stockholm: Fritzes.

Sommer, Dion. (2005). *Barndomspsykologi. Utveckling i en förändrad värld (2:a rev upplagan)*. Stockholm: Runa.

Stukát, Staffan. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Säljö, Roger. (2000) *Lärande i praktiken – ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.

Thurén, Torsten. (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare. (2:a upplagan)* Malmö: Liber.

Utbildningsdepartementet (1998). *Läroplanen för förskolan Lpfö 98*. Stockholm: Fritzes.

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk – samhällsvetenskaplig forskning*. <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Öhman, Margareta. (2008). *Hissad och dissad – om relationsarbete i förskolan*. Stockholm: Liber.

Bilaga 1. Missivbrev

Hej!

Vi är två studenter som utbildar oss till lärare vid Göteborgs universitet. Vi skall nu skriva den avslutande uppgiften inom lärarutbildningen som är vårt examensarbete och som ger oss vår lärarbehörighet. Arbetet motsvarar 10 veckors heltidsstudier och skall vara klart i januari 2011. Examensarbetets syfte är att undersöka hur pedagogerna på förskolan tänker och agerar kring mobbning och kränkande behandlingar. De viktigaste frågorna vi behöver få svar på är:

- ❖ Anser pedagogerna att mobbning förekommer på förskolorna?
- ❖ Kan det vara så att pedagogerna trots viljan att förebygga mobbning, istället uppmanar dess uppkomst?
- ❖ Har pedagogerna full insyn i att det inte inträffar mobbning eller kränkande behandling i barnens fria lek?

Vi önskar på er förskola genomföra undersökningen under vecka 46. Vi vill med detta brev be er delta i den intervju som ingår i vårt examensarbete. Ni kommer att garanteras anonymitet. De förskolor som finns med i undersökningen kommer inte att nämnas vid namn eller på annat sätt kunna vara möjliga att urskilja i undersökningen. I enlighet med de etiska regler som gäller är deltagandet helt frivilligt. Ni har rättigheten att intill den dag arbetet är publicerat, när som helst välja att avbryta deltagandet. Materialet behandlas strikt konfidentiellt och kommer inte att finnas tillgängligt för annan forskning eller bearbetning. Vad vi behöver från er är att ni skriver under detta brev och godkänner er medverkan i undersökningen och lämnar det till oss vid intervjutillfället.

Datum .....

.....
Er underskrift

Har ni ytterligare frågor ber vi er kontakta oss på nedanstående e-postadresser eller telefonnummer:

Med vänliga hälsningar
Kicki Hellström och Marie Nilsson

kicki@ceasar.mine.nu

marieni_100@hotmail.com

Handledare för undersökningen är Kerstin Wendt-Larsson.
Kursansvarig lärare är Jan Carle, docent, Göteborgs universitet, Sociologiska institutionen
031-7864792

<https://gul.gu.se/public/courseId/37107/coursePath/38097/38670/40499/42372/ecp/lang-sv/publicPage.do> (Hämtat den 15 februari 2011).

Bilaga 2. Intervjuguide till undersökningen

1. Beskriv vad ordet mobbning betyder för dig?
  - Ge exempel
  - Du tar upp... Kan du utveckla vad du menar det?
2. Beskriv vad ni gör för att få en bra gemenskap i barngruppen
  - Ge exempel
  - Du tar upp... Kan du precisera vad du menar med det?
3. Beskriv hur ni arbetar för att motverka mobbning och kränkande särbehandlingar
  - Ge exempel
  - Någon särskild metod?
  - Särskilda hinder?
4. På vilket sätt synliggörs detta i planeringen?
  - Ge exempel
  - Du tar upp... Kan du utveckla detta mera?
5. Hur gör ni, när ni dokumenterar och utvärderar handlingsplaner och styrdokument?
  - Ge exempel
  - Problem?
6. Arbetar ni aktivt med något tema som berör just mobbing och kränkande handlingar?
  - Ge exempel
  - Har barnens ålder någon betydelse för hur ni arbetar med tema?
7. Vad gör ni för att få barnen med i gemenskapen?
  - Ge exempel
8. Hur agerar ni om det förekommer kränkande handlingar på förskolan?
  - Ge exempel
  - Du tar upp ... Kan du utveckla vad du menar?
  - Är andra personer inblandade i förebyggandet av mobbningen som t.ex. resursteam?